

- SRT i NATO prijetnja
- Etika ometanja - specijalni izvještaj
- Činjenice ili izmišljotina - sukob OSCE-a i Dana oko "strogo povjerljivog" dokumenta
- Topli pozdrav od *Monitoring Reporta*

Monitoring Report

*Izvještaj Media Plana i Institute
for War & Peace Reporting o
medijima
u BiH
III Serija - broj 6
21 septembar 1997*

"NEDOSTOJANSTVENI" IZBORI

(Komentar Senada Hadžifejzovića, TV BiH, 13. septembar)

SRT - RAT ZA TALASE

U ponoć, u noći 11. septembra, Televizija Republike Srpske izvijestila je u živo o jednom istorijskom sastanku. Predstavnici paljanske Srpske Radio Televizije (SRT), i predstavnici OSCE-a, SFOR-a i Ureda visokog predstavnika (OHR), vodili su raspravu koja je skoro bila prijateljska. Miroslav Toholj, generalni direktor SRT-a, bio je prisutan, otvoreno sarađujući sa ljudima koje je nepunu sedmicu ranije (8. septembra) osuđivao zbog "crnog repertoara nasilja" uperenog protiv SRT-a. Sada se javno složio da im omogućiti prostor u udarnom terminu. Koja je pozadina ove zaštitujuće - i brze - promjene raspoloženja? I zašto je stupanje na scenu tri aviona NATO-a opremljena opremom za ometanje prošlo nepomenuto?

U *Monitoring Report-u* je prije dvije sedmice opisano

kako je predajnik Udrigovo vraćen predstavnicima Srpske demokratske stranke (SDS) 2. septembra od strane trupa SFOR-a koje su ga čuvale i kako se sa njega ponovo prenosi paljanska verzija SRT-a. (Dok ga je čuvao SFOR, predajnik je kratko vrijeme emitovao banjalučki SRT, naklonjen okruženju predsjednici Republike Srpske Biljani Plavšić.)

Zauzvrat, za ponovno preuzimanje kontrole nad predajnikom, SDS (koji vlada sa Pala) i SRT - koje predstavlja Momčilo Krajišnik, kao lider SDS-a i član odbora SRT-a - potpisali su sporazum. Njime se međunarodnim predstavnicima garantuje pola sata prostora dnevno u udarnom terminu, kao i sat vremena za opozicione stranke. Takođe se garantuje da će se SRT ubuduće suzdržati od "uvredljivog izveštavanja" uperenog protiv međunarodne zajednice (ali se ne pominje domaća zajednica).

Međutim, ni međunarodni zvaničnici, ni opozicione stranke, nisu se pojavili na paljanskom SRT-u u toku sljedećih nekoliko dana. Dana 6. septembra, ministar za informisanje RS Svetlana Šiljegović izdala je saopštenje za radio i televiziju. "Moramo učiniti apsolutno sve, u okviru naše profesije (novinarstva), da sačuvamo Republiku Srpsku".

OHR i SFOR, koji su zajednički potpisali sporazum o predajniku Udrigovo, poslali su pismo paljanskom SRT-u, zahtijevajući da se ispune uslovi iz sporazuma. Odgovor Miroslava Toholja pročitao je u nekoliko navrata, svaki sat, na paljanskom SRT-u u noći 8. septembra. On je njihovo pismo nazvao "internim dokumentom čiji je cilj da uguši slobodu i ljudska prava". Upitao se šta se desilo sa tobošnjim poštivanjem demokratije i profesionalnog novinarstva na Zapadu. Zaključio je odgovor odbijanjem da dalje pregovara.

MONITORING REPORT

Izvještaj
Institute for War & Peace
Reporting and Media Plan

Direktor projekta: Zlatko Dizdarević
Urednici Monitoring reporta:
Zlatko Dizdarević, Aleksandra Šepanović i Marina Bowder
Monitoring tim: MEDIA PLAN

IWPR Institut za ratno i mirnodopsko izvještavanje (IWPR) je britanska dobrotvorna ustanova, osnovana sa namjerom da pomaže razvoj nezavisnih medija i da podrži glasove promjena.

Media Plan je bosanskohercegovačka nezavisna organizacija specijalizovana za medijske analize, obuku i razvoj medija.

MEDIA PLAN

Monitoring Report dijeli se besplatno. Umnožavanje je dopušteno. Sa zahvalnošću napominjemo da ovaj projekat podržava Swedish International Development and Cooperation Agency, Open Society Institute (SIDA) Istraživačke i edukacione projekte Media plana i IWPRa u Bosni i Hercegovini pomažu European Union, US Information Agency, National Endowment for Democracy and Winston Foundation for World Peace.

Bosna i Hercegovina:

Obala Kulina bana 4/I, 71000 Sarajevo,
Tel / Fax: (387 71) 667 734/5
E-mail:
MEDIAPLAN_ZU@ZAMIR-SA.ztn.apc.org
101657.3100@compuserve.com

UK:

Lancaster House, 33 Islington High St., London N1 9LH
Tel (44 171) 713 71 30
Fax (44 171) 713 71 40
E-mail: warreport@iwpr.org.uk

US:

Box 2617, New York, NY 10185,
Tel: (1 212) 688-1451,
Fax: (1 212) 371-4054

Izazov "babi" Plavšić

Program je te noći bio dodatno začinjen glavnom viješau - gledaoci su saznali da "svijet sa velikom pažnjom iščekuje svesrpski miting (SDS)" koji treba da se održi u Banjaluci. Kamere su prikazale autobuse pune sljedbenika SDS-a koji kreću sa Pala, mašući zastavama i slikama Radovana Karadžića. Putnici su uzvikivali: "Idemo da vidimo kakvi su to tamo Srbi, a onda ćemo znati šta dalje." Biljanu Plavšić su nazivali "babom", Bošnjake "Turcima", a SFOR "okupatorima".

Ali, 9. septembra stigla je vijest da će Toholj učestvovati na sastanku 11. septembra. Dana 10. septembra, Visoki predstavnik Carlos Westendorp pojavio se u udarnom terminu - iako je odman nakon toga uslijedio spot "Ne slabite srpski narod - glasajte za SDS". A u toku tog istorijskog sastanka, Toholj se obavezao da će pregovarati o budućem programu sa OSCE-om i OHR-om, da će emitovati SFOR-ove spotove o izborima, da više neće emitovati spotove koji omalovažavaju međunarodnu zajednicu, da će osigurati da paljanska SRT u budućnosti bude primjer neuvredljivog izvještavanja. (Toholj je u *Monitoring Report-u* posljednji put citiran kako upozorava na "krv i razaranje, gdje će RS postati jeftin, bagatelan poklon svojim neprijateljima" u budućnosti. Vidi seriju 3, broj 5.)

Samo oni gledaoci koji su ostali budni nakon završetka sastanka u 1:15, mogli su čuti vjerovatni motiv za ovu iznenadnu promjenu u ponašanju - da su tri aviona NATO-a sa opremom za ometanje elektronskih signala stigla u Italiju. Voditelj je ovo pomenuo vrlo kratko, prije završetka

programa te noći. Ova vijest nije bila objavljena ranije u toku ove večeri, 11. septembra.

U vijestima u udarnom terminu te večeri govorilo se o raznim temama - poljoprivrednom i industrijskom rastu u Republici Srpskoj, otvaranju novih puteva, izgradnji novih kuća, poboljšanjima u oblasti telekomunikacija, vodovodu, PTT-u. Objavljena je prijatna vijest da penzioneri treba da prime majske penzije; da profesori i drugi zaposleni u socijalnom sektoru (koji su obično plaćeni posljednji, a uz to i najlošije) upravo toga dana primaju plate. Vijesti su bile svijetle i pozitivne.

"Banjalučke mase gore od Hrvata i Muslimana" - Krajišnik

Nakon ovoga je uslijedio najdramatičniji prikaz paljanske Srpske televizije sa uzbudljivih događaja u Banjaluci i Bijeljini nekoliko dana ranije (koji je već prikazan u vijestima od 8. i 9. septembra). Momčilo Krajišnik i njegovi tjelohranitelji su prikazani opkoljeni u hotelu Bosna u Banjaluci, dok im pripadnici SFOR-a i Međunarodnih policijskih snaga (IPTF-a) pretrauju prtljag i oduzimaju oružje. Kamere su ih zatim prikazale kako izlaze iz hotela, okruženi neprijateljskom masom domaćih stanovnika koji im viču "Majmuni!" Slika je zatim prebačena u Bijeljinu, prikazujući Krajišnika kako govori na ogromnom mitingu SDS-a, poručujući okupljenim građanima da nikada nije vidio toliko mrnje kao u oćima banjalučkih masa - "ćak ni u oćima Hrvata i Muslimana." Nakon toga je prikazan sukob između pripadnika SDS-a i pripadnika SFOR-a u transporterima, koji su sprječavali autobuse sa

èlanovima SDS-a naoružanim štapovima i kamenjem da uđu u Bijeljino. Srbi su udarali štapovima po transporterima i bacali kamenje na ljude unutar njih koji su bili primorani da uzmaknu (prikaz završava prije dijela u kojem SFOR-ovo pojaèanje uspješno blokira put, te se autobusi moraju vratiti odakle su pošli).

Time je paljanska Srpska televizija uspjela, uprkos svemu, da emituje poruku trijumfa nad stranim snagama, i da u isto vrijeme promovira SDS - iako je 11. septembar bio prvi dan predizborne šutnje.

Međutim, iako nisu nimalo suptilne, metode kojima se paljanski SRT koristi od 11. septembra za prenošenje svojih poruka, daleko su od estotkih napada i junaèkih stihova koje su njeni komentatori koristili ranije. U sadašnje metode spada pravljenje pauza od po nekoliko minuta, u kojima gledaoci vide samo tekst, prije prikazivanja međunarodnih zvaniènika, kao i prisustvo izuzetno neprijateljski raspoloženih voditelja koji posreduju između međunarodnih zvaniènika i gledalaca. Međutim, estotki komentari su se prorijedili u znatnoj mjeri, a ono što je preostalo, relativno je umjereno - bar što se tièe vijesti vezanih za međunarodnu zajednicu.

Postoje izuzeci - u koje spada i komentar o glasanju u Brèkom. "Biæe onoliko glasova koliko je međunarodna zajednica planirala", kao što nam je kazao jedan ponien i uvrijeđeni Srbin iz Brèkog", rekao je reporter Gajo Mitroviæ uoèi izbora. Voditelj Duško Oljaèa zakljuèio je da "međunarodna zajednica eli da ponovo uspostavi predratnu etnièku sliku". Međutim, više neprijateljstva od ovoga

nije ispoljeno. (12.09. Srpska televizija)

Da se ovakvo neprijateljstvo i dalje ispoljava protiv drugih meta, osim međunarodne zajednice, jasno je veæ po tome koliko se puta predsjednica Plavšia pojavila u negativnom kontekstu na paljanskoj televiziji i radiju u toku posmatranog perioda (ukupno 25). Pored toga, uprkos uslovima iz sporazuma o predajniku Udrigovo, nijedna opoziciona stranka nije se pojavila na paljanskom SRT-u, ni prije ni poslije izbora. (Miting Srpske radikalne stranke, kojem su prisustvovali pripadnici èetnièkog pokreta, bio je prikazan 10.09, ali obje organizacije su usko povezane sa SDS-om). Prisustvo Momèila Krajišnika, tokom jutra prvog dana izbora (13.09), i njegova izjava da æe "narod glasati za ujedinjenu RS", prekršila je duh, ako veæ nije i slovo, predizborne medijske šutnje.

Prijetnja ometanjem, dakle, bila je efikasna samo što se tièe međunarodne zajednice. Ali, da li æe posljednja demonstracija superiorne snage i tehnologije međunarodne zajednice imati trajan i pozitivan efekat?

ETIKA OMETANJA

Ljudi koji rade za *Monitoring izvještaj* razgovorali su sa Chrisom Bennetom iz Međunarodne krizne grupe (ICG), i glasnogovornikom OHR-a Duncanom Bullivantom, koje paljanski studio SRT-a smatra direktno odgovornim za trenutni tok događaja. Nijednom se ne dopada politika ometanja: "to treba biti posljednje sredstvo", kaæe Bennett. Ali, Bullivant dodaje da "ako je međunarodna zajednica

ozbiljna u prevazilaženju neuspjeha civilnih aspekata Daytona, onda se loše ponašanje SRT-a treba tretirati na odlučan naèin. Ne moæemo sebi dozvoliti da odbacimo nijednu opciju, bez obzira koliko se èinila nezahvalna."

Međutim, iako međunarodni zvaniènici smatraju ovu opciju nezahvalnom, paljanski SRT za sada nije uspio, s obzirom na to da su pristigli avioni NATO-a sa opremom za ometanje, da nastavi da u javnosti igra svoju inaèe omiljenu ulogu rtve strane tiranije. Skoro potpuna šutnja SRT-a po pitanju ometanja ponavlja se u jednom dnevnom listu u RS, *Glasu Srpskom*, koji odobrava politiku SDS-a i koji obièno odraæava urednièke stavove SRT-a. List je 12. septembra prenio vijest od jednog reda o prisustvu aviona, rekavši da su njihovi buduæi pokreti još uvijek nepoznati. Nakon toga nije reèeno ništa više.

Nezavisni mediji u Banjaluci se takođe javno ne raduju ustupcima koje je paljanski SRT natjeran da uèini međunarodnoj zajednici. Perica Vuèiniæ, glavni i odgovorni urednik nezavisnog banjaluèkog dvosedmiènog èasopisa *Reporter*, izjavio je za *Monitoring izvještaj* da smatra akciju NATO-a "naivnom". "To æe samo poveæati ksenofobiju; ljudi æe smatrati da slušaju SFOR-ovu verziju istine, umjesto same istine."

A što se tièe razloga za tako slabu javnu reakciju SRT-a na prijetnje, s obzirom na to da je Toholjeva prvobitna reakcija - na pismo kojim se traæi implementacija sporazuma o Udrigovu - bila tako vatrena, niko na to nema odgovor. Jedini domaæi novinar sa kojim je *Monitoring izvještaj* razgovarao o ovom pitanju i koji je bio spreman da spekulira, bio je Hamza

Bakšić, kolumnista u sarajevskom dnevnom listu *Oslobođenje*. "SRT je u nepoznatoj situaciji. Izgubili su kontrolu nad velikih dijelom javnosti u RS, koju su preuzeli banjalučki SRT i međunarodni zvaničnici. Mo•da samo pokušavaju da budu oprezni, ili ne •ele da priznaju koliko je situacija loša, a mo•da čak i planiraju novu strategiju".

NATO je vlasnik talasa

Èini se da predstavnici paljanskog SRT-a još uvijek nisu doveli u pitanje legalnost prijetnje ometanja. Ali, kada bi to uèinili, mogli be se naći na teškom terenu.

Međunarodni sporazum o civilnim i političkim pravima (ICCRP) obavezuje vlade da "zakonom zabrane...zagovaranje nacionalne, rasne i vjerske mr•nje koja potiče diskriminaciju, neprijateljstvo i nasilje". (Èlan 20, tačka 2). Ovo obuhvata i medijske organizacije. Međunarodno pravo dozvoljava međunarodnoj zajednici da interveniše, bilo na zahtjev vlade zemlje èiji mediji krše ICCRP, bilo ako postoje jasni dokazi da bi programi mogli poticati zloèine protiv èovjeèanstva. (Iako vlada RS nije zahtijevala takvu intervenciju, kao nesuvereno tijelo, nad njenim •eljama prednost ima bh. dr•ava.)

Prema Èlanu 70 Deklaracije iz Sintre (30. avgusta 1997. g), OHR je dobio ovlaštenje da "redukuje ili suspenduje bilo koju medijsku mre•u ili program èije izvještavanje uporno krši bilo duh, bilo slovo Daytonskog mirovnog sporazuma." Prema Aneksu 1 Daytonskog mirovnog ugovora, NATO snagama se daje krajnja kontrola nad talasima.

Kako sada stvari stoje, dakle, prijetnja ometanjem èini se zakonski opravdanom.

Međutim, okolnosti pod kojima predstavnici međunarodne zajednice mogu odlučiti da iskoriste ovu prijetnju su malo više upitne. Ako je motiv odbijanje SRT-a da sarađuje u skladu sa zahtjevima iz sporazuma o Udrigovu, mo•e se dati opaska da se implementacija ovog sporazuma konkretno tiče medijskog tretmana međunarodnih, a ne domaćih zvaničnika. Ako je motiv bio poziv na nasilje protiv trupa SFOR-a, koji su 28. avgusta objavile radio stanice u Brèkom i Bijeljini, to se takođe tiče nasilja protiv stranaca, a ne domaćih ljudi. Ako se međunarodna zajednica nadala da će izvještavanje o izborima biti slobodno i pošteno, te nade su raspršene. Paljanski SRT opoziciji još uvijek ne daje jedan sat vremena dnevno, što je predviđeno sporazumom o Udrigovu.

Ako je prijetnja ometanjem imala ikakvu krajnju korist za druge narode u BiH, to je moguće jedino kao indirektan rezultat uporišta koje je međunarodna zajednica stekla u talasima SRT-a. Ostaje da se vidi koji će daljni koraci biti poduzeti po ovom pitanju.

Cilj trenutnih pregovora je da paljanski SRT ubuduće prenosi vijesti banjalučkog SRT-a, kao i obrnuto. Ovo bi, ako ništa drugo, omogućilo ljudima u svim dijelovima zemlje da imaju pristup politički pluralnoj televiziji, bez obzira na kvalitet same televizije. Međutim, paljanski SRT i njihove kolege u Banjaluci i dalje su tvrdoglavo podijeljeni. Ponor među njima je produbljen paljanskim uvjerenjem da međunarodna zajednica favorizuje banjalučki SRT, dok je paljanski SRT •rtveni jarac. ("Kada ćete srediti situaciju u našem studiju u Banjaluci?" pitanje je koje

voditelji paljanskog SRT-a stalno postavljaju međunarodnim zvaničnicima koji se sada pojavljuju u udarnim terminima.) Paljanski SRT se sve više i više okreće događajima iz Beograda i citiranju vijesti iz ruske štampe. Banjalučki SRT, u međuvremenu, nastavlja da sugerise mentalitet opsade svojim negativnim stavom prema vijestima koje dolaze izvan Banjaluke.

Oboje su toliko opterećeni svojom unutrašnjom podjelom i stvaranjem razlièitih verzija stvarnosti, da je pokrivanje vijesti iz "muslimansko-hrvatske" Federacije BiH svedeno na najmanju mjeru zakašnjelog izvještavanja o uvijek negativnim agencijskim vijestima, koje se pojavljuju na samom kraju emisije. Krajnji rezultat rata za talase je još dublja podjela već iscjepkanog medijskog prostora.

'OVO NISU BILI DOSTOJANSTVENI IZBORI' - TV BiH, 13.09

Izbori su medijski profesionalizam u BiH testirali do krajnjih granica. Neki su test polo•ili sa superlativima; neki su podlegli pristrasnosti ili iskušenju da manipulišu gledaocima, slušaocima ili èitaocima. Naroèito su zvanièni mediji - paljanski SRT, RTV BiH i mediji u zapadnoj Hercegovini - iskazali takvo ponašanje koje teško da se imalo razlikovalo od onog u toku prošlogodišnjih predsjednièkih izbora. Međutim, ponašanje nezavisnih medija bilo je više ohrabrujuće.

Otvorena mre•a (OBN), Nezavisni studio 99, sarajevski dnevni listovi *Oslobođenje* i *Veèernje novine*, kao i banjalučki dnevnik *Dnevne nezavisne*

novine, isticali su se svojim političkim pluralizmom. Svih pet medija je pružalo dosta prostora opozicionim strankama - iako su više davali prioritet strankama u onom entitetu u kojem se nalazi i sjedište samog medija.

Ovdje se osjetila prednost OBN-a, koji ima širu bazu nego ijedan drugi elektronski medij - predstavljali su Srpsku patriotsku stranku RS, i Srpsku radikalnu stranku, kao i glavne stranke u Federaciji. S druge strane, program Nezavisnog studija 99, Oko 22, predstavljao je širi spektar stranaka u Federaciji, uključujući nedavno formiranu (multietničku) Stranku prirodnog zakona, Hrvatsku seljačku stranku i Liberalno-bošnjačku organizaciju. (Oko 22 je takođe počeo da daje filmske izvještaje iz Banjaluke, umjesto da se oslanja isključivo na telefon.)

Multietničnost na Oku 22

Oko 22 je prenio impresivan broj intervjua sa ne-bošnjačkim članovima višestranačkih koalicija i stranaka. Tu spada Stjepan Kljuić (iz Republikanske stranke, jedne od manje prikazivanih članica koalicije Zdrvena lista '97); i Bogić Bogićević (Srbin) i Gradimir Gojer (Hrvat) iz Social-demokratske stranke (SDP). Pored toga, jedini je emitovao prilog o Ligi žena glasača. (09.09.) Gost Studija bio je i Stipe Mesia lider Hrvatskih nezavisnih demokrata (HND) Hrvatske.

Oko 22 je prenosio Aliju Izetbegovića manje nego ijedan drugi sarajevski medij (tri puta), a smanjio je i prostor koji je inače rezervisan za kopredsjedavajućeg Vijeća ministara Harisa Silajdžića (koji je prikazan otprilike

pet puta). Oko 22 je jedini medij u Federaciji koji je dva puta pomenuo Silajdžićevog kolegu Boru Bosića, - predsjedavajući Vijeća iz reda srpskog naroda se isti toliki broj puta pojavio i na SRT-u. (TV BiH, OBN i sarajevska dnevna štampa pomenuli su ga samo jednom; a hercegovački mediji nijednom.)

Međutim, najveća razlika između Oka 22 i drugih sarajevskih medija bila je vidljiva u stavu prema HDZ-u - Hrvatskoj demokratskoj zajednici, vladajućoj stranci u Hrvatskoj i najjačoj stranci bosanskih Hrvata. Pristup medija ovoj stranci u toku posmatranog perioda pomaže da se objasni zašto, kada se ne pojavljuju na Oku 22, zvaničnici HDZ-a najviše vole da daju izjave za hrvatske i hercegovačke medije.

HDZ je bio sudionik cijelog niza značajnih događaja: ne samo kao vodeća stranka hrvatskog naroda, nego i zato što je bio meta više napada iz nekoliko različitih pravaca. Njeni lideri su javno optuženi za kriminalne ili skoro kriminalne aktivnosti (od strane sarajevskog časopisa *Dani*, kao i predsjednika Hrvatske stranke prava 1861 Dobroslava Parage koji je gostovao na više sarajevskih medija). Odlukom OSCE-a, HDZ je izgubio jedan broj kandidata u opću, Čapljinu, Drvaru i centralnom distriktu u Mostaru. U jednom trenutku, HDZ je bio odlučio da bojkotuje izbore, ali je promijenio mišljenje u posljednji čas. Bh. mediji su imali priliku da izvijeste o više događaja u kojima je HDZ bio u centru pažnje, i oni su to učinili sa više različitih pristupa.

Pristup hrvatskih medija može se opisati najlakše - Radio i Televizija Herceg-Bosna su prekomjerno

podržavali i bili sasvim nekritični prema HDZ-u, kao i Hrvatska televizija Mostar i *Slobodna Dalmacija*. Ova tri medija su ignorisali i hrvatsku opoziciju, a pominjali su multietničke, bošnjačke ili srpske stranke samo u negativnom kontekstu, a i to vrlo rijetko.

Najmanje ekstremni...

Najmanje ekstreman medij koji se može nabaviti u Hercegovini, *Slobodna Dalmacija*, objavio je tekst o Hrvatskoj hrišćansko-demokratskoj uniji (HKDU) i citirao njenog lidera Antona Kovačevića, koji poziva na čvrste veze sa Bošnjacima. Takođe je pomenuta Hrvatska stranka prava (HSP), čiji predsjednik Zdravko Hrstić je imao sličnu poruku (05.09.). *Slobodna Dalmacija* je dala prostora i multietničkom SDP-u (Social-demokratskoj stranci), citirajući njihov demanti da ih sarajevski mediji favoriziraju (05.09.). Osim ovih izuzetaka, *Slobodna Dalmacija* je bila koncentrisana na HDZ.

Kada je sarajevski mjesečni časopis *Dani* objavio navodni dokument OSCE-a, u kojem se implicira da su ključne ličnosti u HDZ-u - Franjo Tuđman, hrvatski ministar obrane Gojko Šušak i predsjednik Federacije BiH Vladimir Šoljić bili upetljani u mafijaške aktivnosti u toku rata, *Slobodna Dalmacija* se nije potrudila da istraži nijedan od ovih navoda. Uzvratila je tako što je oklevetala bošnjačkog zamjenika gradonačelnika Mostara Safeta Oručevića, rekavši da je i on mafijaš (05.09.) Kada je Dobroslav Paraga iz Hrvatske stranke prava 1861 na TVBiH javno optužio hrvatskog predsjednika Franju Tuđmana da je teško odgovoran za bošnjačko-hrvatski sukob, *Slobodna Dalmacija* ponovo nije ozbiljno pristupila

ovim navodima. Umjesto toga, objavila je estok napad protiv sarajevskih medija koji su prenijeli Paragine izjave i dodala da je njihovo izvještavanje bezvrijedno, s obzirom na loš tretman koji Hrvati uvijek imaju u Sarajevu (05.09.).

TV Herceg-Bosna se nije nimalo potrudila da prenese Paragine izjave, već je samo objavila protestno pismo koje je tom prilikom izdao HDZ (05.09.). Komentatori TV Herceg-Bosne bili su nepokolebljivi u poistovjeavanju interesa HDZ-a sa interesima cijelog hrvatskog naroda. Dok se *Slobodna Dalmacija* zadovoljila time da jednostavno citira lidere HDZ-a, koji su objasnili svoje razloge, komentatorica TV Herceg-Bosna Saška Ćoković je uzviknula: "Nakon svih pritisaka...krivice tamo gdje krivice nema; presude bez suđenja...HDZ je donio odluku koja pokazuje međunarodnoj zajednici da mogu sa hrvatskim narodom raditi šta ele, ali ne i koliko ele". (09.09.).

Hrvatska TV Mostar je precizno odslikala stavove TV Herceg-Bosna. Odluku HDZ-a o bojkotu predstavila je kao univerzalnu odluku koju podrava svaki Hrvat. Izjašnjavanje naroda, koje je stalno provođeno na ulicama zapadnog Mostara, uvijek je rezultiralo u istoj poruci - da se svi Hrvati slađu da samo HDZ može zaštititi njihove interese.

"Jadni balegari"

Radio Herceg-Bosna nimalo nije odstupao od puta zacrtanog u drugim medijima bosanskih Hrvata. Voditelj Ivan Kristić govorio je o "još jednom prejudiciranom pokušaju međunarodnih birokrata i špijuna da prevare i izmanipulišu Hrvate, koristeći subverzivno-povjerljive

mahinacije, i da od njih naprave gubitnike. Ta grupa 'jadnih balegara,' koji dođu, prođu i odu, ionako nisu vaani. Mi, hrvatski narod, najstariji smo u dravi BiH, potičemo iz sedmog vijeka, i ostajemo zauvijek svoji na svome" (12.09.). Način na koji je ova izjava objavljena, odmah nakon obavještenja da je HDZ promijenio odluku o bojkotu, značajno je doprinijela predizbornim tenzijama u Mostaru.

Sarajevski mediji nisu bili naročito naklonjeni HDZ-u. Samo je Oko 22 bio otvoren za HDZ i njegove vođe u Vladi Federacije. U Oku 22 je u posmatranom periodu dva puta objavljen intervju sa Vladimirom Šoljićem, a prenijeta su i pisma predsjednika HDZ BiH Boje Rajića (koji je prikazan na ekranu kako čita saopštenje), člana Predsjedništva BiH Krešimira Zubaka i Joze Leutara iz sarajevskog odbora HDZ-a. Oko 22 je prenio sve reakcije HDZ-a na tekst u Danima i na Paragine navode, a uz to je i detaljno izvijestio o eksploziji dvije bombe u Sarajevu u blizini hrvatskih institucija (03.09. i 13.09.), kao i dodatne reakcije na ubistvo oca i sina Hrvata u Travniku 30. avgusta.

OBN je u međuvremenu, 4. septembra, jasno stavio do znanja kakav je njegov stav o HDZ-u, kada je izvijestio o sastanku zeničkog odbora HDZ-a. Voditelj je bio šokiran kada je čuo da je sastanak započeo intonacijom hrvatske nacionalne himne. "Ovo je očit dio strategije, čiji je cilj da izazove nepovjerenje, i napora da se dokaže da je multietničko zajedništvo u ovoj zemlji nemoguće... Što se tiče kreatora ovakve politike, niko ništa ne govori otvoreno. Osim onih koji su u Hagu, ili

potencijalnih putnika za Hag." Što se tiče predloženog bojkota, OBN je komentar uglavnom ostavio međunarodnim zvaničnicima, umjesto da pozove zvaničnike HDZ-a da daju svoj komentar.

RTV BiH

Radio BiH je otvoreno likovao nad problemima HDZ-a - komentator je sugerisao da "HDZ neće učestvovati jer se boji cijene", i mračno špekulisao "da je HDZ doživio sudbinu SDS-a" (10.09.). Tog dana kada je objavljen bojkot (09.09.), Radio BiH je prenio ovu vijest na kraju dnevnika. (To je bila prva vijest na Oku 22 i OBN.)

TV BiH je ovom pitanju posvetila puno manje pažnje nego protokolarnim susretima predsjednika Alije Izetbegovića i Harisa Silajdića, obojice ključnih ličnosti u Koaliciji za jedinstvenu i demokratsku BiH. Izetbegović je zabilježio 11 protokolarnih pojavljivanja, kao i, uoči predizborne šutnje, intervju od sat i po sa glavnim urednikom TV BiH Senadom Kamenicom. Na kraju tog intervjua, Kamenica je upitao: "Imate li neku poruku za glasače?" Izetbegović je odgovorio: "Glasajte za Koaliciju za jedinstvenu i demokratsku BiH, jer je tu i SDA. Koalicija se nalazi na posljednjem mjestu na vašem glasačkom listiću." (12.09.)

(Napomena - brojke koje je RTV BiH objavila prije dvije sedmice (04.09.) navodno pokazuju da je SDP dobio više prostora u njenim programima nego ijedna druga stranka. Međutim, ukupan prostor posvećen SDA, ako se doda onome datom drugim članovima Koalicije za jedinstvenu i demokratsku BiH, uključujući i Harisa Silajdića i njegovu stranku, i prostoru posvećenom samoj Koaliciji, glatko prevazilazi ukupan

prostor dat drugim strankama i koalicijama.)

Silajdiæ se na TV BiH pojavio 19 puta, u protokolarnim funkcijama i kao komentator. Kao i obiæno, njegovo pojavljivanje je bilo duæe od pojavljivanja svih hrvatskih i srpskih èlanova Vlade zajedno. Dao je intervju duæine sat i po 9. septembra, i voditelj mu je dozvolio da skoro svo vrijeme kritikuje lidera SDP-a Zlatka Lagumdiju - najozbiljnijeg rivala Koalicije na teritoriji Federacije koja nije pod kontrolom HDZ-a.

Na RTV BiH, pokrivanje dogaðaja u RS bilo je najneadekvatnije u dnevniku Radija BiH, koji ih je stalno smještao na neprikladno mjesto i izvještavao površno, a èesto i na obmanjujuæi naèin. Neuspješni miting SDS-a u Banjaluci, koji je završio tako što je Momèilo Krajišnik sa svojim tjelohraniteljima bio blokiran u banjaluèkom hotelu Bosna (08.09.), bio je sasvim ignorisan, iako su mu Oko 22 i OBN dali udarno mjesto. Umjesto toga, na dnevniku od 9. septembra, proèitana je izjava Izetbegoviæevog glasnogovornika Mirze Hajriæa, stara 10 sati. U izjavi se kaæe da tog jutra nije mogao biti odræan zakazani sastanak Predsjedništva BiH, jer se predsjednik Predsjedništva Momèilo Krajišnik nije pojavio "iz nepoznatih razloga". Konfuzija je nastavljena sljedeæeg dana - dok su drugi mediji javljali kako je Krajišnik konaèno napustio hotel i govorio na mitingu u Bijeljini, Radio BiH je obavijestio svoje slušaocæe da se Krajišnik javio "ko zna odakle" da objasni da je neizostavno sprijeèen da uèestvuje na sastanku Predsjedništva.

Iako dræavni mediji u Federaciji nikada u svojim programima nisu vijesti iz RS stavljali u blok vijesti iz inostranstva, o dogaðajima iz RS, naroèito iz podruèja tog entiteta pod kontrolom SDS-a, sve se manje izvještava na RTV BiH.

IZVJEŠTAVANJE O IZBORIMA U RS

U kojoj mjeri su mediji u RS bili politièki nepristrasni u toku dvije posljednje predizborne sedmice, moða je najbolje ilustrovano statistikama:

Nezavisna TV Banjaluka je pomenula Momèila Krajišnika devet puta, i to uvijek u negativnom kontekstu, a Biljanu Plavšia 27 puta, uvijek pozitivno. SDS je negativno predstavljen 14 puta, a Socijalisti RS isto toliko puta pozitivno. (Nezavisna TV Banjaluka je samo jednom prekinula predizbornu šutnju, 11.09, kada je pustila promotivni spot Socijalistièke stranke. Iako kritikovana od strane OSCE-a, pustila je spot još jednom, u 19 èasova, 12. septembra.)

Nezavisni banjaluèki dnevnik *Dnevne nezavisne novine* objavio je 15 pozitivnih informacija o Biljani Plavšia, a 15 negativnih o Krajišniku. O SDS-u su bile objavljene 22 negativne izjave, a osam pozitivnih o Socijalistièkoj stranci, dok je šarolika lepeza opozicionih stranaka u RS imala prosjeèno po dva pozitivna komentara. (Ova novina je pruila najsveobuhvatnije izvještavanje o opoziciji u RS od svih medija koji su posmatrani.)

Dnevni list *Glas Srpski*, kojeg podræava SDS, pomenio je Biljanu Plavšia i Krajišnika 21 put, ali njegovo pojavljivanje bilo je pozitivno, a njeno

negativno. SDS je imao rekordnih 28 pozitivnih pojavljivanja. Niko nije bio ni blizu drugog mjesta - Srpska radikalna stranka je bila sljedeæa sa tri.

U *Monitoring Report-u* nema podataka za banjaluèki SRT, ali dalo se primijetiti da su SDS i njeni lideri uvijek pominjani u negativnom kontekstu, naroèito nakon katastrofalnog mitinga 8. septembra. Stranka Biljane Plavšia, Srpski narodni savez, uvijek je pominjana u pozitivnom kontekstu.

Paljanski SRT je pomenio SDS u pozitivnom kontekstu ukupno 25 puta, dok je Biljana Plavšia pomenuta 25 puta u negativnom kontekstu. Srpska radikalna stranka je ponovo bila najbliæi kandidat za promociju, jer je bila pomenuta pozitivno tri puta.

Nijedan od ovih medija nije nijednom promovisao nijednu multietnièku stranku, kao niti jednu stranku iz Federacije. Svi promovisani politièari bili su Srbi. Sve stranke su bile sa sjedištem u RS. Stranke iz Federacije i ne-srpski politièari nijednom nisu pomenuti u pozitivnom kontekstu.

'STROGO POVJERLJIVO' - Dani DIGLI PRAŠINU

"DANI SU DOŠLI U POSJED STROGO POVJERLJIVIH DOKUMENATA OSCE-a, KOJE æE MEÐUNARODNA ZAJEDNICA UPOTRIJEBITI ZA RAT PROTIV MAFIJE IZ HDZ-a I HERCEG-BOSNE."

Ove rijeèi se nalaze ispisane na naslovnici 59-og broja (septembar 1997) ovog nezavisnog sarajevskog èasopisa, preko dokumenta sa naizgled autentiènim zaglavljem OSCE-a. Ovo zaglavlje se, meðutim, nalazi preko jedne druge strane, bez zaglavlja, napisane ne engleskom

jeziku, koja nudi primamljiv letimičan pogled na fraze kao što je "obavještajne strukture u 'Herceg-Bosni'".

Ova naslovnica je u velikom mjeri doprinijela bijesu OSCE-a zbog samog teksta unutar časopisa. Taj bijes je imao dosta odjeka. Ozbiljnost reakcije OSCE-a je oštro eskalirala u toku posljednje sedmice prije izbora. David Foley, glasnogovornik OSCE-a, prvobitno je izjavio prisutnim na konferenciji za štampu 4. septembra da je tekst "la•an" - *Dani* su se "osramotili nasjedanjem na ovu prevaru i učinili svojim čitaocima medvjedu uslugu, dezinformišući ih". Međutim, u saopštenju izdatom 11. septembra, OSCE ne samo da je još jednom odbacio tekst, nego je još i dodao da razmatra pravnu akciju protiv časopisa.

Šta se to desilo u međuvremenu? HDZ je tvrdio da je tekst - i njegove implikacije - doprinio njegovoj odluci od 9. septembra da bojkotuje izbore u BiH. Dana 12. septembra, David Foley je izjavio za novinare da je OSCE-va osuda teksta kao totalne prevare pomoglo HDZ-u da opozove odluku.

Koje su implikacije ovog teksta? *Dani* tvrde da je to sa•eta verzija internog dokumenta od 70 stranica, kojeg je koristila mostarska misija OSCE-a, a u kojem se opisuje zločinačka i politička mreža kratkotrajne Republike Herceg-Bosne. Tekst ima formu dosijea: slike i kratke biografije ličnosti koje su očitodigrale ključnu ulogu u životu Republike i u ratu protiv Bošnjaka. Neke od tih ličnosti se sada nalaze u hrvatskim zatvorima, dok su neke utjecajni članovi HDZ-a. U ove druge spadaju najviše vođe HDZ-a. Pominju se predsjednik Hrvatske

Franjo Tuđman, predsjednik Federacije Vladimir Šoljić, ministar obrane Hrvatske Gojko Šušak i ministar spoljnih poslova BiH Jadranko Prlić.

U tekstu se nagovještava - iako se ne kaže direktno - da su sva četvorica bila duboko upetljena u kriminalne aktivnosti. Neke činjenice su odavno poznate, ispred drugih stoje kvalificirajuće konstatacije, kao što su: "navodi se da..." "smatra se da..." (Generalno govoreći, konstatacije koje se mogu provjeriti su date kao činjenice; konstatacije koje se ne mogu provjeriti su kvalifikovane.) Nijedan navod koji se ne može provjeriti nije naročito ozbiljan. Na primjer, "postoje nepotvrđeni izvještaji da je osoba X nedavno potrošila oko 1,000.000 DM za kupovinu jahte", "smatra se da je osoba X bila upetljena u crnoberzijske poslove, prodavajući gorivo vojsci bosanskih Srba".

Međutim, postojanje takvog dokumenta, ako nije la•an, implicira nešto što je HDZ možda smatrao puno ozbiljnijim - da je politika OSCE-a predviđala pravljenje nečega nalik na dosijee -- čak i krivične dosijee - o političarima iz "Herceg-Bosne". (Pa ipak, OSCE je izjavio da njegov mostarski odjel za "Regionalnu stabilizaciju" nema istražni aspekt.)

Oko ovog slučaja se digla velika medijska halabuka. Državni i nezavisni mediji iz Hrvatske i Federacije su izvijestili o njemu, neki uz naklonjenost prema *Danima* i uz nagovještaj da je tekst stvarno autentičan; drugi sugerišu da se OSCE nije dovoljno oštro distancirao. Ljudi koji rade za *Monitoring Report*-u razgovarali su sa dvije ključne osobe u ovom slučaju - glavnim i odgovornim

urednikom Dana Senadom Pečaninom i glasnogovornikom OSCE-a Davidom Foleyem.

Prvo, jedno od najspornijih pitanja se može odmah razjasniti. Senad Pečanin priznaje, bez ustezanja, da je zaglavljeno OSCE-a koje se nalazi preko naslovne strane koja nema zaglavljiva, dizajnirano u njegovom umjetničkom odjelu. "To je našim čitaocima bilo interesantno", kaže on. David Foley je, dakle, u pravu kada pokazuje zainteresovanim ljudima, uz pomoć papira sa zaglavljem, da ovo zaglavljeno nije čak ni dobra imitacija zvaničnog formata u mostarskoj misiji OSCE-a.

Ovo pitanje se, međutim, komplikuje kada Foley kaže da dokumenti koji služe samo za internu upotrebu nemaju uvijek zaglavljeno. Činjenica da je zaglavljeno la•no, dakle, ništa ne govori o autentičnosti samog dokumenta.

Upitan o porijeklu dokumenta, koji se sastoji od 70 strana i iz kojeg je navodno izvučen ovaj tekst, Pečanin je nepopustljiv. "Čekao sam i čekao dok nisam bio potpuno siguran da je dokument autentičan", kaže on, dodajući da dokument potiče iz maja 1997. godine, te da on za njega zna od juna. Bivši novinar David Foley na to je odgovorio: "Zašto nije sa nama kontaktirao prije nego što je to javno objavio? Mogli smo mu dokazati da je la•no. A bilo bi i novinarski profesionalno da nas je unaprijed obavijestio". Senad Pečanin slijeće ramenima. "Ne pitam ni Aliju Izetbegovića, ni AID (bošnjačka Agencija za istraživanje i razvoj, koja je takođe bila meta u septembarskim *Danima*) prije nego što objavim povjerljive materijale o njima. Zašto bih kod OSCE-a napravio izuzetak?"

Obje strane oštro dr.e pozicije; nijedna ne mo.e da pru.i dokaze. Senad Peæanin se brani navodnom potrebom da zaštititi izvor. Foley je u te.em polo.aju, jer mora da doka.e da nešto nije ta.eno, i to èini uz pomoæ èesto pominjane rijeèi "la.an". Peæanin tvrdi da su mu odreæeni zapadni diplomati rekli da, prema nekim njihovim saznanjima, originalni dokument je stvarno autenti.ean proizvod OSCE-a. Foley to odbacuje kao "dimnu zavjesu la.i".

Peæaninova zadnja na ovu temu je da je spreman iai i na sud da doka.e da je u pravu. Posljednje što je David Foley rekao je da "moguæa odluka o krivi.enom gonjenju zavisi od zaklju.eka Komisije eksperata za medije (MEC)".

Ovo tijelo je odr.alo sastanak u vrijeme pisanja ovog izvještaja (19.09.), ali Dani nisu bili na dnevnom redu. Istra.na komisija MEC-a takoæe nije bila upoznata sa stvarnim sadr.ajem teksta. Meðutim, "istra.ujemo slu.èaj", ka.e predsjedavajuæi MEC-a Lynwood Todd, "i uvjeravam Vas da æemo to uraditi vrlo temeljito".

PROUKA ÈITAOCIMA

Ljudi koji rade za *Monitoring Report* se pozdravljaju sa svojim èitaocima, bar za sada. IWPR i Media Plan su vršili monitoring medija u BiH i pru.ali neprekidne analize od juna 1996. godine. U *Monitoring Report-u* se po.elo sa pokrivanjem bh. medija u kontekstu prošlogodišnjih opštih izbora i to je bio sadr.aj prve dvije serije. Nakon septembarskih izbora, u *Monitoring Report-u* se prešlo na posmatranje ispunjenja obaveza iz Daytonskog mirovnog sporazuma od strane medija. Svrha ove posljednje serije bila je posmatranje medijskog izvještavanja u toku kampanje za lokalne izbore. Centar naše pa.nje malo je bio promijenjen u toku ljeta, kao odgovor na razvoj dogaðaja u Republici Srpskoj, i unutrašnji medijski rat koji je izbio kao posljedica toga.

S obzirom da je ova pri.èa daleko od kraja, i da su mediji daleko od rješavanja svojih problema, ovo nije sretno vrijeme da završimo posmatranje, ali .elimo da izrazimo iskrenu zahvalnost Švedskoj agenciji za unutrašnji razvoj (SIDA), koja je ovaj projekat podr.ovala u protekloj godini, kao i ranije. To je u.injeno u saradnji sa Institutom otvoreno društvo, Winston fondacijom za svjetski mir i udru.enjem Friedrich Neumann Stiftung. Projekat posmatranja je ustanovljen ne kao akademska vje.ba, nego kao pouzdan izvor informacija i vodi.è za profesionalno ponašanje medija u BiH nakon Daytona. Od svog pokretanja, izvještaj se mogao dobiti besplatno na engleskom i bosanskom jeziku, s ciljem da bude pouzdan i koristan za kolege u bh. medijima.

Kao industriji, pred medijima u BiH stoji dug put prije nego što postanu poštenu i slobodni. Uprkos tome, vidimo mnogo znakova nade za

budućnost. A što je najvažnije od svega, nadamo da je osnovna vrijednost posmatranja dokazana na lokalnom nivou, i da će se posmatranje nastaviti neformalno, u cijeloj BiH, u kafijama kao i u redakcijama.

IWPR & MEDIA PLAN